Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1986/87:4

om arbetstid

AU
1986/87:4

Sammanfattning

I betänkandet behandlas fem motioner från allmänna motionstiden 1986 som rör arbetstid. Det gäller bl. a. krav på översyn om arbetstidslagen, införande av sex timmars arbetsdag, en begränsning av övertidsuttag samt utvärdering av erfarenheterna av flexibel arbetstid.

Utskottet avstyrker förslag från moderata samlingspartiet om en översyn av arbetstidslagen med sikte på en begränsning och förenkling av lagens regler till förmån för en vidgad avtalsreglering. Uttskottet pekar i sin motivering bl. a. på att arbetstidslagen i sin helhet är dispositiv. Genom centralt slutna kollektivavtal kan således undantag göras antingen från hela lagen eller delar av den.

Motioner med krav på sex timmars arbetsdag avstyrks, varvid utskottet bl. a. konstaterar att det i dag i princip råder en bred enighet om att en sådan reform bör utgöra det långsiktiga målet för politiken på arbetstidsområdet. Utskottet framhåller också att kravet på sextimmarsdagen måste vägas mot andra resurskrävande mål samt att parterna på arbetsmarknaden i förhandlingar bör göra erforderliga prioriteringar beträffande fördelningen av tillgängligt utrymme.

Även övriga motionsyrkanden i detta betänkande avstyrks. Det gäller krav från vpk om en begränsning av övertidsuttag och flexibla arbetstider samt en begäran från folkpartiet om en utvärdering av erfarenheterna av flexibel arbetstid.

Till detta betänkande har fogats sex reservationer. Moderata samlingspartiet har reserverat sig beträffande översyn av arbetstidslagstiftningen och sex timmars arbetsdag samt folkpartiet och centerpartiet beträffande utvärdering av flextidens erfarenheter. Vpk har slutligen reserverat sig beträffande översyn av arbetstidslagstiftningen (DELFA:s fortsatta verksamhet), sex timmars arbetsdag och begränsning av övertider och av flexibla arbetstider.

Motionerna

1985/86:A604 av Bengt Westerberg m. fl. (fp), vari yrkas att

8. riksdagen beslutar begära att regeringen uppdrar åt DELFA att utvärdera hittills vunna erfarenheter av flextid.

Övriga yrkanden behandlas i andra sammanhang.

1 *Riksdagen 1986/87. 18 saml. Nr 4*

1985/86:A730 av Maj-Lis Lööw m. fl. (s), vari yrkas att

1. riksdagen uttalar sig för målet sex timmars arbetsdag för alla,

2. riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om uppdrag till DELFA att undersöka möjliga finansieringsalternativ för att genomföra en sextimmarsdag.

1985/86:A734 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkas att

1. riksdagen uttalar att förkortning av arbetsdagen till sex timmar bör genomföras och att beslut om sex timmars arbetsdag bör tas före utgången av 1980-talet så att den kan genomföras i början på 1990-talet,

2. riksdagen hos regeringen, som ett första steg i en förkortning av arbetstiden till sex timmars arbetsdag, hemställer om förslag om minskning av arbetsdagen till sju timmar fr. o. m. 1987,

3. riksdagen hos regeringen hemställer om förslag att övertiden för varje anställd begränsas till högst 50 timmar per år,

4. riksdagen uttalar att flexibla och konjunkturanpassade arbetstider inte bör användas på arbetsmarknaden,

5. riksdagen hemställer hos regeringen om nya direktiv för DELFA om att utarbeta en plan för en generell arbetstidsförkortning till sex timmars arbetsdag i enlighet med vad som anförs i motionen,

6. riksdagen hos regeringen hemställer om förslag om förkortning av arbetsdagen till sex timmar fr. o. m. 1987 för skiftarbetare och andra grupper med tunga och hälsofarliga yrken.

1985/86:A748 av Alf Wennerfors m. fl. (m), vari yrkas att

23. riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen i övrigt anförts angående arbetstidslagstiftningen.

Yrkandena 1–22 och 25 i motionen behandlas i senare betänkanden, yrkande 24 har behandlats i betänkandet AU 1985/86:3.

1985/86:A803 av Ann-Cathrine Haglund och Birgitta Rydle (m), vari yrkas att

4. riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till förenkling av arbetstidslagarna i syfte att åstadkomma större frihet att sluta individuella avtal om arbetstidens längd och förläggning.

Yrkandena 1,2 och 3 i motionen behandlas i betänkandet AU 1986/87:5.

Utskottet

Veckoarbetstiden för heltidsarbetande är normalt 40 timmar sedan den 1 januari 1973. Nuvarande arbetstidslag tillkom senare, nämligen år 1982, och började gälla den 1 januari 1983.

Utvecklingen på arbetstidsområdet har sedan år 1974 följts kontinuerligt av delegationen för arbetstidsfrågor (DELFA). Nya direktiv utfärdades år 1983 för delegationen som samtidigt tillfördes parlamentarisk representation. Huvuduppgiften skulle enligt de nya direktiven vara att ur ett brett perspektiv ta fram underlag för att stimulera till debatt och ökade kunskaper om arbetstidernas roll vad gäller sysselsättning, samhälls- och arbetsmiljö, jämställdhet, fördelningsfrågor m. m. DELFA har publicerat ett stort antal

rapporter, publikationer m. m. i arbetstidsfrågor.

Utskottet har inhämtat att regeringen avser att nu upplösa DELFA. Formerna för det fortsatta arbetet med arbetstidsfrågorna övervägs för närvarande i arbetsmarknadsdepartementet. Utskottet utgår från att arbetstidsfrågorna även i fortsättningen ges en bred belysning och blir föremål för en fortlöpande debatt.

I motion 1985/86:A748 av Alf Wennerfors m. fl. (m) begärs *en översyn av arbetstidslagstiftningen*. Regleringen av de villkor som i varje enskilt fall kommer att behövas sker enligt motionen bäst om den läggs så nära den enskilda individen och arbetsplatsen som möjligt. Lagstiftningen bör därför begränsas till det absolut nödvändiga. Parterna på arbetsmarknaden bör i stället ges så vida ramar som möjligt inom vilka de kan förhandla. En förutsättning härför är att parterna är beredda att medge stor flexibilitet och individuella lösningar. De lokala fackliga organisationerna kan spela en viktig roll, och i många fall bör villkoren enligt motionärerna kunna avtalas direkt mellan arbetstagare och arbetsgivare.

Det framhålls vidare i motionen att ett nytt mönster börjat utveckla sig på arbetsmarknaden genom att många väljer att arbeta deltid för att kunna kombinera yrkesarbete med vårdansvar. Motionärerna räknar med att det i framtiden kommer att finnas ett avsevärt behov av en individuell planering över livscykeln med hänsyn till familjeförhållanden, frivilligt arbete, studier etc. Inom produktionen kommer att finnas ett ökat behov av ett varierat arbetstidsuttag för att utnyttja högteknologisk och kapitalkrävande utrustning. Önskemålen kommer sålunda att variera starkt mellan olika individer och arbetsplatser. Därför är det inte lika naturligt som tidigare att arbetstidsförkortningar i generella och lagstadgade former ger arbetstagarna det största utbytet, utan regleringen av villkoren bör läggas så nära den enskilde och arbetsplatsen som möjligt. Härutöver avvisar motionärerna arbetstidsförkortning som ett medel att minska arbetslösheten.

Mot den angivna bakgrunden föreslås i motionen att utredningsarbetet om arbetstidsfrågorna inom DELFA inriktas på att begränsa lagstiftningen på arbetstidsområdet till vad som är absolut nödvändigt med hänsyn till semester och ledighet liksom till de oavvisliga rättigheter till semester och ledighet som arbetstagaren bör ha. I stället bör arbetstagare och arbetsgivare ges vida ramar att träffa avtal individuellt och kollektivt.

En i sak liknande uppfattning förs fram i motion 1985/86:A803 av Ann-Cathrine Haglund och Birgitta Rydle (m). Även i denna motion begärs en förenkling av arbetstidslagarna i syfte att åstadkomma större frihet att sluta individuella avtal om arbetstidens längd och förläggning.

Utskottet vill först i likhet med tidigare år (se bl. a. AU 1985/86:5 s. 5) allmänt framhålla att man bör vara öppen för diskussioner om nya former för arbetstider, som å ena sidan tillgodoser individuella önskemål hos de enskilda arbetstagarna och å andra sidan gör det möjligt att effektivare än i dag utnyttja maskiner och annan utrustning, samtidigt som konsumentintressena beaktas när det gäller öppettider hos företag och offentliga inrättningar.

Inom DELFA har arbetstidsfrågorna varit föremål för omfattande och initierade diskussioner. Genom publikation av skrifter i ämnet har DELFA även bidragit till att stimulera den allmänna debatten. Som tidigare nämnts

kommer arbetstidsfrågorna att i fortsättningen behandlas i arbetsmarknadsdepartementet i andra former än de hittillsvarande.

Med anledning av motionärernas önskemål om en begränsning av lagstiftningen i syfte att öka flexibiliteten vill utskottet erinra om att arbetstidslagen i sin helhet är dispositiv. Genom centralt slutna kollektivavtal kan således undantag göras antingen från hela lagen eller delar av den. Bestämmelser om arbetstiden finns i de flesta kollektivavtal, och i vissa fall har lagen helt ersatts med avtalsreglering. Så har t. ex. nyligen ett kollektivavtal om arbetstiderna mellan Verkstadsföreningen och Svenska Metallarbetareförbundet helt kommit att ersätta arbetstidslagen.

Av det sagda framgår att arbetsmarknadens parter själva kan bestämma om arbetstiden, om deltidsarbete skall anordnas och annat som påverkar arbetstiden. Genom avtal kan vidare viss verksamhet eller delar av verksamhet undantas från lagen. Det är också möjligt att undanta vissa arbetstagare eller kategorier av arbetstagare. Härutöver kan nämnas att det även är möjligt att på det lokala planet träffa tillfälliga uppgörelser, något som ytterligare ökar flexibiliteten. Utskottet vill med det anförda återigen slå fast att arbetstidslagstiftningen inte medför sådana låsningar som motionärerna gör gällande.

Utskottet vill därutöver påpeka att de krav på större frihet att sluta individuella avtal när det gäller arbetstidens längd och förläggning som förs fram i motion A803 ur arbetstagarens synvinkel till stor del kan tillgodoses genom tillämpning av de ledighetslagar som finns, t. ex. föräldraledighetslagen (1978:410). Den senare skapar t. ex. förutsättningar för individuellt avpassade arbetstider för anställda med vårdnadsansvar för små barn. De i sammanhanget behandlade motionerna 1985/86:A748 och 1985/86:A803 avstyrks i tillämpliga delar.

Utskottet övergår härefter till att behandla frågan om *sex timmars arbetsdag*, vilken aktualiseras i två motioner.

I motion 1985/86:A730 av Maj-Lis Lööw m. fl. (s) framhålls att den politiska debatten om en arbetstidsförkortning återigen måste sikta in sig på en generell daglig sänkning av arbetstiden. Det är en socialt angelägen reform, främst för de lågavlönade heltidsarbetande kvinnorna som aldrig har råd att på egen bekostnad betala en privat sextimmarsdag, anför motionärerna.

Mot bakgrund av att finansieringen av en daglig arbetstidsförkortning år efter år har framställts som det stora hindret för reformen, borde det enligt motionärerna undersökas vilka möjliga finansieringsalternativ som står till buds. Dessa frågor föreslås därför bli föremål för överväganden inom DELFA.

Som exempel på hur resurser för stora angelägna ändamål på kort tid skapats nämns de två fondsystem som byggts upp, nämligen löntagarfonder och förnyelsefonder. Tanken på en arbetstidsfond anser man därför inte vara avlägsen. Det bör ligga inom DELFA:s arbetsområde att undersöka efter vilka principer en sådan arbetstidsfond kunde byggas upp.

I motion 1985/86:A734 av Lars Werner m. fl. (vpk) anförs att DELFA bör utarbeta en plan i två steg för en förkortning av arbetstiden till sex timmar per dag. Det första steget borde kunna genomföras under år 1987 och beslut

fattas om det andra steget före 1980-talets utgång för att kunna genomföras i början på 1990-talet. Motionärerna för fram flera skäl för en förkortning av arbetsdagen. För barnen skulle det bl. a. innebära att de kan umgås längre tid med sina föräldrar. För många lågavlönade deltidsarbetande kvinnor skulle det innebära ett välbehövligt lönelyft. Kvinnorna skulle också få möjligheter att delta i arbetslivet på lika villkor som männen. En förkortning av arbetstiden skulle vidare skapa fler arbetstillfällen. En förkortning av arbetsdagen skulle även få viktiga fördelningspolitiska konsekvenser eftersom genomförandet skulle ske med full lönekompensation till låg- och mellanlönegrupperna. En annan konsekvens skulle slutligen vara ökad tid för kultur- och fritidsaktiviteter. Motionärerna för slutligen fram kravet på en förkortning av arbetsdagen till sex timmar fr. o. m. år 1987 för skiftarbetare och andra grupper med tunga och hälsofarliga yrken.

Utskottet vill framhålla följande. Samtidigt som arbetskraftsdeltagandet ökat i Sverige har den totala mängden arbetade timmar trendmässigt minskat sedan 1970-talets början. Flera faktorer har bidragit till denna utveckling. Den ökade andelen deltidsarbetande har lett till att den genomsnittliga arbetstiden för personer i arbete minskade för både män och kvinnor under hela 1970-talet. Av betydelse har vidare varit olika reformer på arbetstids- och pensionsområdena, såsom den allmänna arbetstidsförkortningen som genomfördes år 1972, införandet år 1978 av en femte semestervecka samt delpensionsreformen i slutet av 1970-talet. Motiven för dessa reformer har främst varit välfärdspolitiska.

Den möjliga standardökningen har delvis tagits ut i form av ökad fritid. Det kan nämnas att gjorda beräkningar tyder på att ca 1/5 av det samlade löneutrymmet använts till arbetstidsförkortningar under perioden 1950–1980.

Alltsedan 40-timmarsveckan genomfördes har frågan om fortsatta allmänna arbetstidsförkortningar varit föremål för debatt i skilda sammanhang. Redan tidigt fördes fram kravet på sex timmars arbetsdag. I dag kan konstateras att det i princip råder en bred enighet om att en sådan reform bör utgöra det långsiktiga målet för politiken på arbetstidsområdet. Motiven för reformen har främst varit sociala. De sysselsättningspolitiska motiven för reformen har däremot ansetts vara mer svårbedömda och osäkra.

Utskottet vill samtidigt framhålla att kravet på en sådan allmän arbetstidsförkortning måste vägas mot andra resurskrävande sociala mål. Hur och när målet om sex timmars arbetsdag skall kunna förverkligas är också en fråga för parterna på arbetsmarknaden. De måste i förhandlingar göra de prioriteringar beträffande fördelningen av tillgängligt utrymme som de anser bäst motsvarar medlemmarnas intressen.

Av det anförda framgår att det nu inte är möjligt att fastställa en tidplan för sextimmarsdagens genomförande. Utskottet vill härutöver framhålla vikten av att man till dess reformen kan genomföras liksom hittills verkar för att grupper med särskilda behov får sina önskemål uppfyllda tidigare än andra.

Med anledning av yrkandet i vpk-motionen A734 om förkortad arbetstid för skiftarbetare och andra grupper med tunga och hälsofarliga yrken vill utskottet härutöver erinra om att förkortad arbetstid i dag gäller för t. ex. kontinuerligt och intermittent treskiftsarbetande, kontinuerligt tvåskiftsar-

betande samt vid underjordsarbete. Detta har i samtliga fall åstadkommits genom förhandlingar.

Som tidigare nämnts i detta betänkande är avsikten att DELFA skall upphöra med sin verksamhet. Arbetstidsfrågorna skall i fortsättningen behandlas i andra former inom ramen för arbetsmarknadsdepartementets verksamhet. Utskottet utgår från att frågan om framtida allmänna arbetstidsförkortningar även i fortsättningen kommer att ha hög aktualitet både i departementets verksamhet och på annat sätt. En fråga som därvid bör ägnas fortsatt uppmärksamhet är finansieringsfrågan, vilken förs fram i motion 1985/86:A730.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionerna 1985/86:A730 och 1985/86:A734, den senare i tillämpliga delar.

Utskottet tar härefter upp till behandling ett par återstående yrkanden i vpk-motionen 1985/86:A734. Motionärerna föreslår en *begränsning av övertidsuttag och av flexibla arbetstider*. Motionärerna pekar på att högkonjunkturen och ett totalt stopp i reformarbetet på arbetstidens område inneburit både ett ökat övertidsuttag och en ökning av de flexibla arbetstiderna. Motionärerna föreslår en begränsning av övertiden till högst 50 timmar per år. Åtgärder bör också sättas in för att stoppa flexibla arbetstider som försvårar en övergång till en kortare arbetsdag. En fortsatt utveckling mot övertid och flexibilitet strider direkt mot social rättvisa och jämlikhet, slutar motionärerna.

Utskottet vill först erinra om vad ovan sagts beträffande reglerna i arbetstidslagen. De är samtliga dispositiva, vilket innebär att de kan ändras eller ersättas av kollektivavtal. Arbetstidslagens föreskrifter om ett högsta övertidsuttag om 200 timmar per år kan följaktligen också ändras eller ersättas av centrala och lokala avtal. Så har också i stor utsträckning skett på arbetsmarknaden.

Som motionärerna framhåller har övertidsuttaget ökat något under de senaste årens högkonjunktur. En viss anpassning av övertidsuttag till konjunkturens växlingar torde man få räkna med. Det ankommer emellertid på parterna att kontinuerligt och ingående följa utvecklingen och vidta de åtgärder som kan vara erforderliga. Utskottet har samma synsätt beträffande de flexibla arbetstiderna. Slutligen vill utskottet beträffande övertidsuttaget framhålla att detta i Sverige vid en internationell jämförelse är relativt lågt. Uppskattningar som har gjorts visar på ett övertidsuttag under senare år om ca 2–3 % av antalet utförda arbetstimmar.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motion 1985/86:A734 i här aktuella delar.

Slutligen behandlar utskottet ett yrkande i folkpartiets partimotion om jämställdhet, 1985/86:A604. Det gäller en *utvärdering av flextidens erfarenheter*. I motionen framhålls betydelsen av att en större flexibilitet och anpassning av individens önskemål genomsyrar arbetslivet. En ökad valfrihet när det gäller arbetstidens förläggning och omfattning ger enligt motionärerna de kvinnor som vill en möjlighet att förlänga sin arbetstid – och de män som vill möjlighet att förkorta sin. Detta skulle i sin tur ge bättre möjligheter för kvinnor och män att ägna mer tid åt omsorgen om barnen eller åt andra aktiviteter i samhället. För att möjlighet till flexibel arbetstid skall kunna ges till allt fler vore det av värde med en utvärdering av hittills

vunna erfarenheter av systemet. DELFA bör därför ges i uppdrag att göra en utvärdering av erfarenheterna med flexibel arbetstid.

Som ovan nämnts är avsikten att arbetstidsfrågorna i fortsättningen skall behandlas i andra former än DELFA, som följaktligen läggs ned. Utskottet utgår från att man i regeringens kansli följer utvecklingen beträffande de flexibla arbetstiderna och tar erforderliga initiativ till utredningar, utvärderingar m. m. Motion 1985/86:A604 avstyrks med det anförda.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *översyn av arbetstidslagstiftningen*

att riksdagen avslår motionerna 1985/86:A748 yrkande 23 och 1985/86:A803 yrkande 4,

2. beträffande *sex timmars arbetsdag*

att riksdagen avslår motionerna 1985/86:A730 och 1985/86:A734 yrkandena 1, 2, 5 och 6,

3. beträffande *begränsning av övertidsuttag och flexibel arbetstid*

att riksdagen avslår motion 1985/86:A734 yrkandena 3 och 4,

4. beträffande *utvärdering av flextidens erfarenheter*

att riksdagen avslår motion 1985/86:A604 yrkande 8.

Stockholm den 7 oktober 1986

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Lars Ulander

Närvarande: Lars Ulander (s), Elver Jonsson (fp), Marianne Stålberg (s), Alf Wennerfors (m), Lahja Exner (s), Börje Hörnlund (c), Gustav Persson (s), Sten Östlund (s), Bo Nilsson (s), Sonja Rembo (m), Inge Carlsson (s), Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c), Lars-Ove Hagberg (vpk), Sigge Godin (fp) och Erik Holmkvist (m).

Reservationer

1. Översyn av arbetstidslagstiftningen (mom. 1)

Alf Wennerfors, Sonja Rembo och Erik Holmkvist (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 3 börjar med "Utskottet vill" och på s. 4 slutar med "tillämpliga delar" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen i moderata samlingspartiets kommittémotion 1985/86:A748 om betydelsen av en översyn av arbetstidslagstiftningen som tar sikte på en begränsning och förenkling av lagens regler och en vidgad avtalsreglering mellan parterna på arbetsmarknaden.

Som framhålls i motionen öppnar den tekniska utvecklingen för stora förändringar i arbetslivet. Större hänsyn kan tas till individuella önskemål hos de förvärvsverksamma. Samtidigt kommer produktionen av varor och

tjänster att förutsätta ökad flexibilitet och fler möjligheter till variation.

För att klara den omstrukturering som den tekniska utvecklingen för med sig är det nödvändigt att göra regelsystemet på arbetsmarknaden så flexibelt som möjligt. Allomfattande, hårt bundna och detaljerade lagar och regelsystem lämpar sig inte för de nya krav som är att vänta. Nya lagar som omfattar hela arbetsmarknaden bör undvikas. Nuvarande lagstiftning bör ses över och begränsas.

Ett område av arbetslivet som i dag är underkastat omfattande och detaljerad lagstiftning är arbetstiderna. Arbetstids-, semester- och ledighetslagstiftningen innebär en långtgående låsning och begränsning av de möjligheter som måste finnas att anpassa arbetstiderna till individuella önskemål och de krav som ny teknik ställer.

Av tradition har arbetstidsförkortningarna genomförts genom tvingande och för hela arbetsmarknaden gällande lagstiftning. Under senare år har ett nytt mönster utvecklats på arbetsmarknaden. För att kunna kombinera yrkesarbete med vårdansvar har många, framför allt kvinnor, valt att arbeta deltid. Det är angeläget att för framtiden behålla och vidga möjligheterna för båda föräldrarna att ta ansvar för vård och omsorg i familjen i kombination med förvärvsarbete. Många arbetar på tider som slentrianmässigt betecknas som obekväma, men som i själva verket är väl anpassade till den enskilde arbetstagarens personliga situation.

I framtiden kommer det att finnas ett avsevärt behov av en individuell planering av arbetstiden över livscykeln med hänsyn till familjeförhållanden, studier, ideellt arbete etc. Inom produktionen kommer i ökande utsträckning att finnas önskemål om ett varierat arbetstidsuttag för att maximalt kunna utnyttja en högteknologisk och kapitalkrävande produktionsapparat. Inom servicesektorn kommer att finnas växande behov av arbete på vad som med dagens terminologi benämns som obekväm arbetstid. Önskemålen kommer alltså att variera starkt mellan olika arbetsplatser och olika individer. Samtidigt kommer det att finnas ökade möjligheter för de enskilda arbetstagarna att finna arbetsplatser som kan erbjuda de arbetstider de efterfrågar. Detta ger möjligheter till ett rikare arbetsliv såväl som till ett rikare privatliv. Därför ter det sig nu inte lika naturligt som tidigare att räkna med att generella lagstadgade arbetstidsförkortningar ger arbetstagarna det största utbytet av en arbetstidsförkortning.

Regleringen av de villkor som i varje enskilt fall kommer att behövas sker bäst om den läggs så nära den enskilda individen och arbetsplatsen som möjligt. Här kan de lokala fackliga organisationerna spela en viktig roll. I de fall kollektavtal inte föreligger eller arbetstagaren inte är fackligt ansluten, bör villkoren kunna avtalas direkt mellan arbetstagare och arbetsgivare. Det finns inte skäl att förutsätta att detta skulle leda till missbruk.

På senare tid har tanken på arbetstidsförkortning i syfte att minska arbetslösheten diskuterats. Som framhålls i motion 1985/86:A748 grundar sig denna tanke på en felaktig föreställning om vilka faktorer som leder till högre sysselsättning. Arbete är inte en bestämd mängd som kan fördelas enligt fördelningspolitiska principer. Arbete är resultat av en efterfrågan till följd av gynnsamma ekonomiska förhållanden som ger lönsamhet och konkurrenskraft. Den form av arbetsdelning som nu diskuteras skulle inte skapa nya

arbeten utan endast innebära en fördelning av arbetslösheten. Utskottet delar därför motionens uppfattning att arbetstidsförkortning och arbetsdelning i syfte att lösa arbetslöshetsproblemen bör avvisas.

Det fortsatta utredningsarbetet kring arbetstidsfrågorna bör mot den angivna bakgrunden inriktas på att begränsa lagstiftningen på arbetstidsområdet till vad som är nödvändigt med hänsyn till hälso- och skyddsaspekter liksom till de oavvisliga rättigheter till semester och ledighet som arbetstagarna bör ha. I stället bör arbetstagare och arbetsgivare ges vida ramar att träffa avtal individuellt och kollektivt. I den mån ILO-konventioner hindrar övergången till en sådan moderniserad lagstiftning. bör förhandlingar tas upp om ändringar i konventionerna. Sverige har goda förutsättningar att bli ett föregångsland i fråga om en arbetstidslagstiftning som är anpassad till en ny tids förhållanden på arbetsmarknaden.

Vad nu anförts med anledning av motion 1985/86:A803 får anses tillgodose även motion A748 med dess i sak likartade syfte.

Utskottet föreslår att riksdagen ansluter sig till det anförda och delger detta till regeringen.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *översyn av arbetstidslagstiftningen*

att riksdagen med bifall till motionerna 1985/86:A748 yrkande 23 och 1985/86:A803 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

2. Översyn av arbetstidslagstiftningen – motiveringen (mom. 1)

Lars-Ove Hagberg (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 3 som börjar med "Utskottet har" och slutar med "fortlöpande debatt" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser för sin del att det är anmärkningsvärt att regeringen nu vill upplösa DELFA. Arbetet med arbetstidsfrågorna i DELFA skulle stimulera till en bred debatt i dessa för främst de arbetande så viktiga frågorna. Utskottet är kritisk till DELFA:s hittillsvarande arbete som genomsyrats av SAF:s värderingar och inte stimulerat till någon *bred* debatt. Medan DELFA utgivit sina rapporter har arbetslivet vridits mot mer övertid, flexibla och konjunkturanpassade arbetstidsformer.

Några motiv för en nedläggning av DELFA:s verksamhet har inte förts fram. Inte heller har man kunnat ange hur dessa frågor skall handläggas i fortsättningen. DELFA bör därför i stället drivas vidare med nya uppgifter och åläggas att utarbeta ett förslag till införande av sex timmars arbetsdag. Utskottet anser att DELFA bör drivas vidare med en ny inriktning. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *översyn av arbetstidslagstiftningen*

att riksdagen

dels avslår motionerna 1985/86:A748 yrkande 23 och 1985/86:A803 yrkande 4,
dels som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om DELFA:s fortsatta verksamhet.

3. Sex timmars arbetsdag (mom. 2)

Lars-Ove Hagberg (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar med "Utskottet vill" och på s. 6 slutar med "tillämpliga delar" bort ha följande lydelse:

Som framhålls i vpk-motion 1985/86:A734 har kravet på sex timmars arbetsdag uppenbarligen skjutits på framtiden av landets ekonomiska och politiska maktelit och organisationerna på arbetsmarknaden. De svenska arbetsgivarna är därmed på väg att nå sitt mål att i stället för en generell arbetstidsförkortning få till stånd flexibla arbetstidsformer som kan konjunkturanpassa arbetslivet och samhällsrytmen efter företagens behov och kapitalets vinstintresse. Regeringen tycks helt ha kapitulerat inför denna utveckling och har skjutit ett genomförande av sextimmarsdagen på en avlägsen framtid.

Den redovisade utvecklingen är beklaglig. Det finns nämligen – som framhålls i vpk-motion A734 – starka skäl för att genomföra en generell förkortning av arbetstiden. Sammanfattningsvis handlar motiven om jämställdhet mellan kvinnor och män men också om fler jobb. Det handlar om tid för att fördjupa demokratin, men också om bättre tid till gemenskap och omvårdnad av våra barn och äldre. Det handlar om att förändra ett samhälle där vissa har full arbetsdag och andra ställs utanför arbetslivet, men också om tid för aktivt samhällsarbete, kulturella aktiviteter och en meningsfull fritidsverksamhet. Det handlar om en rättvis fördelning av landets produktionsresultat, men också om att skapa ett samhälle som inte accepterar utslagning och drogmissbruk som lösning på och flykt från problemen. I grunden handlar en arbetstidsförkortning till sex timmars arbetsdag om en samhällsutveckling för jämlikhet och rättvisa.

Med anslutning till förslagen i motion A734 förordas

att riksdagen för sin del uttalar att arbetstiden bör förkortas till sex timmar per dag före utgången av 1980-talet,

att regeringen får i uppdrag att – som ett första steg mot sex timmars arbetsdag – framlägga förslag om att minska arbetsdagen fr. o. m. 1987 dels generellt till sju timmar, dels till sex timmar när det gäller skiftarbetare och arbetstagare med tunga och hälsofarliga yrken samt

att riksdagen begär att regeringen bör utarbeta en plan för den generella arbetstidsförkortning till sex timmar per dag som nu föreslagits.

Den förkortning av arbetstiden det nu gäller behöver kombineras med åtgärder som motverkar användning av övertid och flexibla arbetstider. Till denna fråga återkommer utskottet i det följande.

Utskottets ställningstaganden med anledning av vpk-motion A734 bör också tillgodose yrkandena i motion 1985/86:A730 av ledande företrädare för det socialdemokratiska kvinnoförbundet.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *sex timmars arbetsdag*

att riksdagen med bifall till motionerna 1985/86:A730 och 1985/86:A734 yrkandena 1, 2, 5 och 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

4. Sex timmars arbetsdag (mom. 2 – motiveringen)

under förutsättning av bifall till reservation 1

Alf Wennerfors, Sonja Rembo och Erik Holmkvist (alla m) anser

att den del av utskottets yttrande som på s. 5 börjar med "Utskottet vill" och på s. 6 slutar med "tillämpliga delar" bort ha följande lydelse:

I det föregående har utskottet förordat en inriktning av arbetstidslagstiftningen som bl. a. kommer att medföra att generella förkortningar av arbetstiden inte längre blir aktuella. Med hänvisning härtill avstyrks yrkandena om åtgärder för att införa sex timmars arbetsdag m. m. i motionerna 1985/86:A730 och 1985/86:A734.

5. Begränsning av övertidsuttag och flexibel arbetstid (mom. 3)

Lars-Ove Hagberg (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 6 som börjar med "Utskottet vill" och slutar med "aktuella delar" bort ha följande lydelse:

Som framhålls i vpk-motion 1985/86:A734 har högkonjunkturen och ett totalt reformstopp på arbetstidens område inneburit en ökad merarbetstid under senare år. Här har övertiden spelat en stor roll. Det är nu angeläget att övertiden begränsas. I en första etapp bör övertiden begränsas till högst 50 timmar per år. Samtidigt måste åtgärder sättas in för att stoppa flexibla arbetstider som försvårar en övergång till en kortare arbetsdag.

En fortsatt utveckling mot övertid och flexibla arbetstider strider direkt mot social rättvisa och jämlikhet, kvinnors kamp för jämlikhet och frigörelse, rättvis fördelning av hemarbetet, och fler jobb kräver – som också vpk framhåller – åtgärder mot övertid och flexibilitet samt att en allmän arbetstidsförkortning genomförs.

Vad utskottet anfört om övertid och flexibla arbetstider, som innebär att vpk-motion A734 tillstyrks i motsvarande delar, bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *begränsning av övertidsuttag och flexibel arbetstid*

att riksdagen med bifall till motion 1985/86:A734 yrkandena 3 och 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Elver Jonsson (fp), Börje Hörnlund (c), Ingvar Karlsson i Bengtsfors (c) och Sigge Godin (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 7 som börjar med "Som ovan" och slutar med "det anförda" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen i motion 1985/86:A604 om betydelsen av att en större flexibilitet och anpassning av individens önskemål skall genomsyra arbetslivet. En ökad valfrihet beträffande arbetstidens förläggning och omfattning skulle bl. a. få betydelse för kvinnors möjligheter att förlänga sin arbetstid – och för männen att förkorta sin. Detta skulle – som framhålls i motionen – ge bättre möjligheter för kvinnor och män att ägna mer tid åt omsorgen om barnen eller åt andra aktiviteter i samhället.

Det framstår mot den angivna bakgrunden som mycket väsentligt att man nu tar initiativ till en utvärdering av erfarenheterna hittills av flexibel arbetstid. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 4 bort ha följande lydelse:

4. beträffande *utvärdering av flextidens erfarenheter*

att riksdagen med bifall till motion 1985/86:A604 yrkande 8 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Särskilt yttrande

Beträffande DELFA:s fortsatta verksamhet

Lars-Ove Hagberg (vpk) anför:

Utskottets majoritet har i sina skrivningar i detta betänkande accepterat regeringens planer på att lägga ned DELFA. Jag har i reservation 1 utvecklat varför DELFA bör fortsätta sin verksamhet. När utskottet senare i betänkandet hänvisar till det fortsatta utredningsarbetet inom arbetsmarknadsdepartementet beträffande arbetstidsfrågorna är min uppfattning således den att detta arbete bör bedrivas inom ramen för DELFA:s verksamhet.